

DA GRØNLAND FIK SIT FØRSTE BISPESÆDE GLIMT FRA NORDBORIGET I DET 12. ÅRHUNDREDE

Af *Karen Pløvgård*

De grønlandske sagaer, som vi finder blandt de nu og da omstridte islandske håndskrifter, giver vel ikke en fortløbende Nordborigets historie, men de lader visse historiske personer og hændelser træde os i møde glimtvis på en måde, der giver eftertiden et ganske levende billede af historiens forskellige faser.

I et sådan glimt ser man for eksempel det tidsrum, da Grønlands første bispestol oprettes. Det pågældende afsnit hedder

Fortælling om Einar Sokkesøn.

Historien begynder en vårdag i 1123. Skuepladsen er tinget, hvor Grønlands mænd samles. Høvdingen fra Brattahlid, *Sokke Thoresøn*, leder mødet. Sagaen siger om ham, at han var højt agtet og havde mange venner. Så vel han som hans søn havde megen magt over folket, den unge Einar ikke mindre end faderen.

På tinge fremsatte høvdingen den tanke, at landet, som i mere end hundrede år havde været et kristent samfund, burde have sin egen biskop, og at man vel skulle kunne magte at afholde udgifterne ved et bispesædes oprettelse.

Vel havde man nogle år i forvejen haft en biskop; men han havde ikke haft noget fast stæde, og i 1121 var han med et skib draget til Vinland og havde ikke siden ladet høre fra sig. Nu ønskede man kirken ordnet i lighed med den islandske og norske. Man ville have skoler og klostre, og navnlig ønskede man mulighed for, at landets sønner kunne blive oplært til præster hjemme.

For at dette kunne virkeliggøres, måtte man have den rette mand. Men manden måtte hentes hinsides det store hav. Heldigvis vidste man dog, hvem man kunne henvende sig til om hjælp. Norges konge, *Sigurd Jorsalfarer*, som var ven med den gæve ærkebiskop Asser i Lund, og som havde valfartet til det hellige land, var varm for kirkens sag. Han havde tillige i ny og næ sendt Grønland flere gode præster.

Brattahlidhøvdingen foreslog nu at udruste et skib og sende en solid mand til Norge for at få det vigtige anliggende ordnet. Forslaget vedtoges, og Einar kåredes enstemmigt til at forestå færdens.

Det viste sig, at ingen kneb ud, da de indgæede forpligtelser skulle indfries. Einars skib blev lastet med dyre ting, hvalrostænder og fint pelsværk. Varerne skulle stemme kong Sigurd og andre stormænd gunstigt. Men de skulle også vise, hvad landet formåede.

Den unge høvding medbragte en gave, som fordunklede alt det øvrige. Det var en levende hvidbjørn.

Ved midsommer samme år foregik

Sejladsen til Norge.

Gaverne faldt i god jord. Kongen modtog Einar nådigt og lovede at tage sig af hans sag. Han bad ham slå sig til ro vinteren over og gøre tjeneste ved hirden. Imidlertid lod han en præst, *Arnald*, kalde til sig. Sagaen melder, at denne mand „er from og velskikket til en folkets lærer.“

I kong Sigurds hal mødtes nu de to, som i fremtiden skulle arbejde sammen. Begge var unge og stærke, hver for sig en herskertype, omend forskellige af mentalitet. Det siges, at Einar med sin kløgt forenede et vildt og voldsomt sind, men at Arnald var klar af tanke og besad stor selvbeherskelse.

Arnald havde sine indvendinger mod at følge opfordringen til at drage til Grønland som biskop, og under drøftelsen af sagen kom hans kølige klogskab til orde. Han sagde, at han aldrig havde følt lyst til at drage over havet med udsigt til ikke at skulle gense sin hjemstavn. Desuden havde han hørt, at de grønlandske høvdinge skulle være stridbare og vanskelige at omgås.

Kongen mente, at jo større trængsler, han mødte, des bedre ville Gud til sin tid lønne ham. Men Arnald agtede ikke at sælge sig billigt.

Historien lader ham svare: „Hvis jeg bliver Grønlands biskop, da skal Einar svare mig til, at han vil hævde og styrke bispestolens ejendomme og dens ret, samt straffe enhver, som antaster dem.“

Efter nogen betænkning gik Einar ind på disse betingelser, og sagen var afgjort – til kong Sigurds store tilfredsstillelse. Nu skulle de to rejse til Lund, hvor ærkebiskop Asser ville meddele den ny biskop vielsen.

Først nu kom Einar frem med sin hvidbjørn. Krønikeskriveren antyder, at kongen var vidende om bjørnens eksistens, men at Einar snildelig havde holdt den i baghånden, indtil alt var klappet og klart.

Så gjorde Arnald og Einar sig rede til Skånefærden, som de foretog i sommeren 1124.

Efter endnu en vinter i Nidaros sætter den grønlandske høvding med den nyviede biskop om bord kursen vestover.

Ruiner af middelalderligt grønlandsk nonnekloster i Unartopfjorden.

Foto: C. L. Vebæk

På Island.

Det er blevet hen på høsten 1125, før de kommer af sted, og under Island overfalder de af et uvejr, som nøder dem til at søge læ i Øfjord.

De havde haft følgeskab af en trøndersk stormand, *Arnbjørn*, som agtede at bosætte sig i Grønland. Han førte to skibe, rigt lastede med gods. Under uvejret kom skibene bort fra hinanden. Man håbede dog, at Arnbjørn med sine skibe havde fundet kursen og var draget videre mod Grønland.

På Island modtoges Arnald og Einar gæstfrit. *Sæmund fra Odda*, kaldet „den vise“, indbød biskoppen til at bo hos sig vinteren over. Einar blev i Øfjorden.

Sæmund ser sig den ny mand an. En episode undervejs til Odda giver ham et indtryk af, hvorledes hans væsen er.

Et sted, hvor følget holder rast, kommer en bondekone ud af sit hus med en uldkarte i hånden. Hun spørger, om ikke en af mændene vil gøre karten i stand for hende. Dens tænder trænger til at rettes op. Biskop Arnald tager øjeblikkelig værktøj op af sin sadeltaske og reparerer karten – uden dikkedarer. Sæmund bedømmer ham – rigtigt – til at være en handlekraftig mand.

Sæmund den vise, som har lært ved skolerne i Paris, er just på den tid i færd med at udforme Islands kirkelove, og man må antage, at Arnald har nyttet lejligheden til at lære lidt kirkepolitik hos sin vært.

Den følgende sommer drager Arnald med Sæmund den vise til Altinget, hvor han møder sine islandske embedsbrødre, bisperne fra Skalholt og Holar.

Det må have været et malerisk skue med tre prælater i fuldt skrud mellem tingets mylder af festklædte folk og på baggrund af tingbodernes travle liv. Men „Tre-bispe-mødet“ var ikke blot et skuespil. Det betød også noget, at tre kaldsfæller lærte hinanden at kende. Den tilfældige forsinkelse på rejsen kommer i det hele taget Arnald til gavn. Grønlands biskop opnår et års nyttig skolegang hos en sagkyndig i kirkeret, og han bliver præsenteret for det islandske folk med manér. I juli måned 1126 bryder han og Einar endelig op og stævner mod Grønland.

I Grønland.

Her modtages de vel. Man har ventet på den ny biskop i tre år. Man ønsker intet bedre end at hjælpe ham i gang. Arnald på sin side er parat til at tage fat.

Takket være det sammenhold, der fra første færd råder bispestol og høvdingemagt imellem, kan han starte under gode vilkår. Han får overladt den rige *Gardar gård* med tilliggender, med dens muligheder for agerbrug, kvægdrift og fiskeri. Her påbegynder biskoppen straks den pompøse domkirke, hvis længde målte 27 meter, og som var 16 meter vid. Desuden anlægges en bispegård med præsteboliger, skole, sovesale, refektorier og bibliotek.

Arnald virker ikke bare på Gardar. Han drager rundt i fjordene, udser sig byggegrunde til ny kirker, hjælper præsterne til rette og indbyder dem til sig. Han samler elever til den præsteskoie, som han ikke nøler med at få i gang.

De første år af biskop Arnalds Grønlands-tid er travle, men de forløber i fred. Han og mændene fra Brattahlid står skulder ved skulder. Bag dem står et folk, som er rede til at støtte deres værk. Gennem skibsfarten holder bispestolen sig i forbindelse med Norden. Alt tegner såre godt.

*I forgrunden til venstre skimtes ruinerne
af det middelalderlige munkekloster i Tasermiutfjorden.*

Foto: Nationalmuseet

Så indtræffer en katastrofe.

Den kommer fra en kant, hvor man mindst skulle ventet det, fra et strandet skib og dets døde besætning.

I Grønland havde man i 1125 intet set til trønderen Arnbjørn, hvis skibe havde været i følge med Einars fra Nidaros. Man troede ham forlist og havde næsten glemt ham. Men i 1129 bliver hans strandede skibe og hans gods fundet i en afsides fjord i nærheden af Kap Farvel. Man finder også lig – i stærk opløsning.

Finderen, en høvding, som med sine folk er på fiskeri i fjorden, vil bringe ligene til Gardar, for at de kan komme i indviet jord. Det kan kun gøres på én måde, som skildres realistisk i de gamle skrifter: Man koger de døde kroppe og samler knoglerne i én kiste.

Asbjørns drageskib, som har været sat på land, er stadig sødygtigt, og på *det* sættes kisten med samt de dødes klæder, våben, husgeråd og smykker. Så sejler man til Gardar, for at der på tinge kan træffes afgørelse om godsets fordeling.

Denne fordeling sker efter landets love. Det bestemmes, at drageskibet skal tilfalde bispestolen, som vil foretage begravelsen og lade læse messer for de dødes

*Hovedet af bispøstaven
fundet ved Gardar i 1926.*

Foto: Nationalmuseet

sjæle. Sagen betragtes som værende i sin lovlige orden.

Men året efter når rygtet om det makabre fund til Trøndelagen, og i 1113 møder en slægtning af Arnbjörn, Øssur, mandsstærk op på Gardar for som arving at gøre krav på det efterladte gods. Han slår sig ned i bispegården, hvor han i vinterens løb forbereder sin sag for vårtinget. Men da han på tinge får afslag på samtlige sine krav, hævner han sig ved at skamhugge drageski-bet. Derpå flygter han fra Gardar.

*Nu er den spændte
situation der.*

Biskoppen minder Einar om hans løfte „at værne kirken mod enhver, der antaster dens ejendomme“. Efter Arnalds opfattelse har Øssur ved sin adfærd forbrudt sit liv, og han siger til Einar, hans mest trofaste ven: „Jeg holder dig for en mænder, om du lader dette gå roligt af.“

Følgen bliver, at Einar dræber Øssur. Efter dette bryder striden mellem de trønderske mænd i Øssurs følge og den grønlandske høvdingemagt ud i lys lue.

Det var en hård tid. De kæmpende var hårde halse. Biskop Arnald skilte sig i så henseende ikke ud fra sine samtidige. Kun på Einars indtrængende bøn lod han kirkeraneren Øssur få en kristelig begravelse. Man mærker heller ikke, at han efter

drabet søgte at hidføre forlig mellem Øssurs mænd og sin ven Einar, hvis liv afgjort måtte anses for truet.

Der blev af Einars far og flere af høvdingene gjort forsøg på at bilægge striden ved en bod, som Einar skulle udrede; men stemningen var næppe fra nogen af siderne for en mindelig ordning.

Einar bragte til tings de værdier, han skulle aflevere; men at modparten ikke var til sinds at lade sig nøje med det, røber nogle ord af trønderne, da deres fjende Einar steg i land på Gardar, og domkirkens klokker i det samme begyndte at ringe til højmesse:

„Ja, biskoppen gør stads af sin ven; men *de* klokker turde måske inden aften komme til at ringe over lig.“

Denne gisning slog til.

Da trønderne i krænkende ord havde kastet vrage på Einars varer, kom det til kamp på blanke våben. I kampen lod Einar livet.

Han døde med sit hoved i biskoppens skød, siger den islandske fortæller.

Einars drabsmænd dømtes fredløse og måtte forlade landet. Grønland begræd tabet af sin unge høvding; men landets styre lå fast i hænderne på hans far, bonden på Brattahlid, som stadig støttede kirkens overhoved.

Om den første mand på Grønlands bispestol tier Flatøbogen efter hændelserne omkring Einars død. Men fra anden side vides, at Arnald fortsatte sit virke på Gardar indtil året 1152, da han kaldtes hjem til Norge for at overtage det da oprettede bispeembede i Hamar. Og på Gardar taler den dag i dag stenene højt om hans 25-årige gerning og om det urokkelige mod og den stærke vilje, som var denne gernings drivkraft.